

Seramik Sanatında Renkli amur Tekniğinin Tarihsel Gelişimi

Oya UZUNER

Yard.Doç.,

Anadolu Üniversitesi

Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü

Öğretim yesi

Seramik amurlarının renk veren oksitler, seramik boyaarı veya doğal kil-ler ile karıştırılarak yapay olarak renklendirilmiş haline renkli çamur adı ve-rilir.

Renkli amuru sıvı, yarı sıvı veya katı olarak kullanarak zengin dekoratif de-đerler elde etmek olasıdır. Günümüzde sıkça rastlanan renkli çamur uygu-lamaları dekor ve şekillendirme yöntemlerinin en zellerinden biridir.

Renkli amur, yarı sıvı halde ürünün yüzeyine dekoratif amaçlarla kullanıl-dığında astar ya da angop olarak, katı ya da sıvı renklendirilmiş çamurlar ile yapılan şekillendirmeler ise renkli çamur tekniği olarak tanımlanır. Bu tanım İngiltere'de Coloured Clay, Almanya'da Farbiger Ton, Fransa'da Argi-le Colore, Japonya'da, Neriage ya da Nerikomi olarak bilinir.

Seramik, insanın en temel gereksinimi olan beslenme ve besin malzemele-rini koruma endişesinin sonucu, kap gereksinimi ile ortaya çıkmış, toprağı su ile karıştırıp şekillendiren ve ateşte dayanıklı hale geldiğini fark eden in-san için kuşkusuz döneminin en önemli buluşu olmuştur.

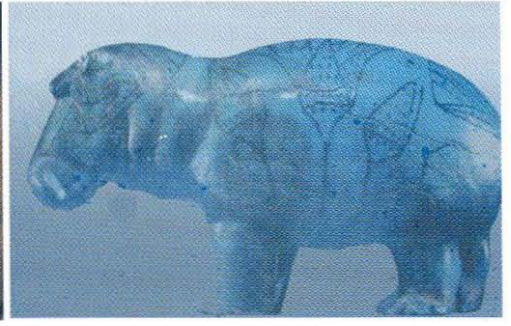
Başlangıçta yalnızca gereksinime uygun işlevsel kaplar ve kült eşyası oldu-đu düşünülen bazı küçük heykelciklerden oluşan seramik ürünler zamanla estetik kaygılar besleyen ustasının elinde seçkin sanat eserlerine dönüşmüş-tür.

İlk ağlarda üretilen mkemmел örnekler günümüze kadar özelliklerini kay-betmeden ulaşmıştır. Bu eserler bugün müzelerde ve özel koleksiyonlarda insanlık tarihi hakkında bilgi veren en önemli örnekler olarak yer almakta-

Resim 1.
Boğazköy/Büyükkale, kırmızı,
beyaz astarlı, pişmiş toprak,
boğa ritonları
(Darga, 1992: s. 41)

Resim 2.
Mısır Çamurundan
üretilmiş hipopotam figürü
(M.Ö. 2000-1788),
(Nelson, 1984: s. 40)

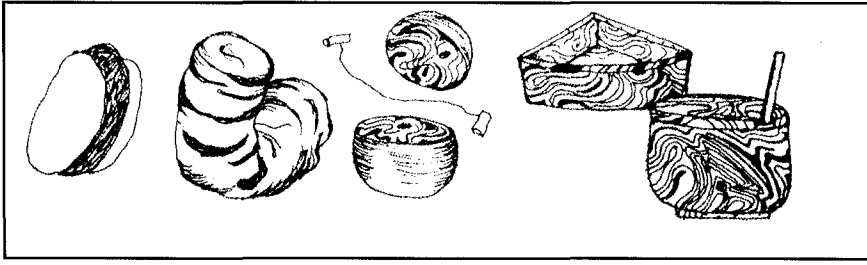
dır.

Toprağı şekillendiren ustalar, sadece şekillendirdikleri toprağın rengi ile yetinmemiş, ürettiklerine yeni boyutlar ve estetik değerler katma kaygısı ile ürününü bezemek için yine toprağı kullanmışlardır. Farklı renkteki topraklarla günümüzde bile hayranlık uyandıran zengin dekoratif boyutlar yakalanmıştır. Astar ya da angop olarak bilinen, seramik ürünün yüzeyine sürülen yarı sıvı seramik çamuru ile yapılan bu dekor tipi, dekor yöntemlerinin ilklerinden olduğu gibi, seramik sanatında renk olgusunun başlangıcı olarak da kabul edilir. Astar dekorlarına ilk olarak M.Ö.5000-5500'lerde Anadolu'daki yerleşim alanlarında rastlanmıştır. "Dönemin önemli seramik üretim merkezlerinden olan Hacılar ve Çatalhöyük'te krem rengi astar üzerine kırmızı aşı boyası denilen bir cins demirli kırmızı kil kullanılarak yapılan geometrik desenli ürünler, zaman zaman perdahlanmış mükemmel örneklerdir" (Çobanlı, 1996: 2) (Resim 1). Günümüze kadar geliştirilerek kullanılmaya devam eden astar dekorları bugün de dekor yöntemlerinin en önemlilerinden biri olarak yaygın kullanım alanına sahiptir.

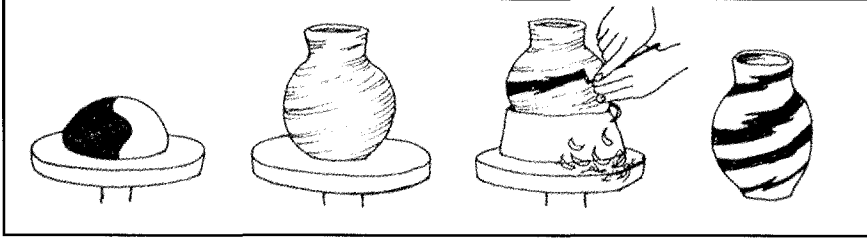
Seramik sanatında renk kullanımının astar ile başladığı söylenebilir. "Bunun yanı sıra, büyük miktarlarda renklendirici oksit veya pigment boyalarının katılmasıyla hamurların kütle halinde boyanmaları henüz İ.Ö. 2100 yıllarında, Eski Mısır'da bilinen bir yöntemdi" (Ayta, 1976: 29). Mısır çamuru veya Mısır camı olarak da tanımlanan bu bünye bilinen en eski renkli bünye ve seramik sırnın da atası olarak kabul edilmektedir.

Mısır çamuru genellikle kuars tabanlı, soda-silikat karışımlı bir bünyedir. Tahminen jeolojik özelliklerin bir rastlantısıyla oluşan bu bünye içindeki kil oranı %20 den daha fazla değildir. Bu yüzden plastikliği çok az olan bu bünye, 920-970°C sıcaklıklarda pişirilir. Çoğunlukla mavi, turkuvaz, yeşil renklerde olmakla birlikte; demir, manganez, kobalt ve krom gibi temel oksitlerin farklı oranlarda karıştırılmasıyla geniş bir renk yelpazesi elde etmek olasıdır. "Parlaklığı oluşturan malzeme ergiyebilen alkali sodadır" (Harvey, 1983: 70).

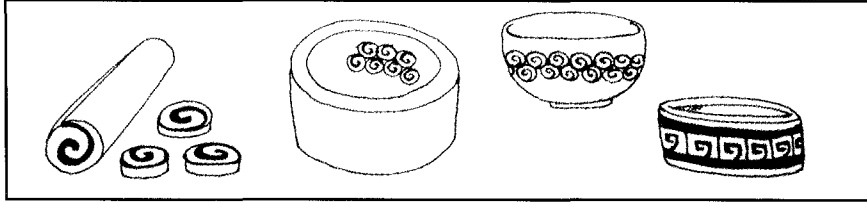
"Aşırı yoğrulduğunda ve şekillendirme aşamasında sodyumlu yüzey örtüsü-

Resim 3,
Mermer tekniğinin aşamalarını
gösteren bir çizim
(Simpson, 1979, s. 58)

Resim 4,
Tornada mermer tekniğinin
aşamalarını gösteren bir
çizim. (Simpson, 1979,
s. 58)

Resim 5,
Mozaik tekniğinin
aşamalarını gösteren bir
çizim. (Simpson, 1979,
s. 58)

nü kaybederek matlaşabildiğinden, el yapımı basit küçük formların üretiminde tercih edilmiştir" (Nelson, 1984:182) (Resim 2).

Mısır çamurunun en fazla kullanılan örneklerinden biri de soda-bakır tepkimesinden oluşan parlak turkuazın elde edildiği Mısır stili boncuk kolyelerdir.

Mısır çamurundan sonra yakın döneme kadar bünyenin renklendirilmesinin genellikle astar ile sınırlı kaldığını görüyoruz. Buna neden olarak metal oksitlerle seramik bünyeyi renklendirmenin son derece pahalı bir yöntem olması ve yakın dönemlere kadar seramiğin, sanat boyutundan daha fazla ticari amaçlarla üretilmesi olduğu söylenebilir.

Başlangıçta toprağın kendi rengi olan deve tüyünden, kızıla, siyaha kadar olan skala kullanılırken, zamanla beyaz astarın metalik oksitlerle renklendirilmesi ile daha geniş bir renk yelpazesi elde edilmiştir. Astar kullanımının dışında, farklı renkli çamur bünyelerle yaygın olarak kullanılan bazı şekillendirme ve dekor teknikleri de geliştirilmiştir.

Bu tekniklerin en eskilerinden biri olan mermer tekniği, iki ya da daha fazla renkteki çamurun üst üste konulup yoğrularak karıştırılması ile elde edilen çok renkli bünyenin şekillendirilmesi sonucu oluşur. Bu bünye damarlı görünümü ile mermeri andırdığı için mermer tekniği (İng.Marbling) olarak tanımlanır. "Çamura taş görünümü kazandıran mermer tekniği 18. Yüz-

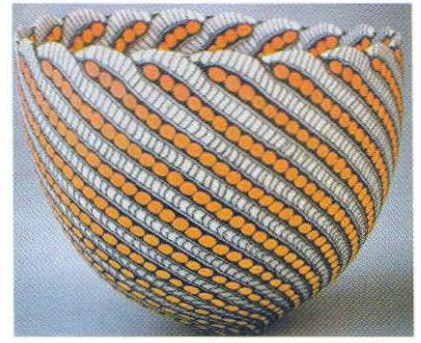
Resim 6

Resim 6,
Wedgewood üretimi Bazalt
kanguru figürü (1930)
<http://netcentral.co.uk/steveb/theses/basaltware.htm>.

Resim 7

Resim 7,
Jasperware, beyaz rölyefli
mavi vazı
<http://netcentral.co.uk/steveb/theses/jasper.htm>.

Resim 8

Resim 8,
Dorothy Feibleman'ın Millefiore
teknik form. Waller, 1998

Sağdaki Resim 9,
David Hewitt
Tornada mermer teknik form
(Waller, 1998, s. 47)

Soldaki Resim 10,
Hanna Schneider,
Tornada mermer teknik form
(Waller, 1998, s. 72)

yılda Avrupa'da da popülerdi" (Nelson, 1984: 183). Kesildiğinde çok renkli tabakalar halinde görüldüğünden ve bu nedenle Agat taşına benzetildiğinden İngiltere'de "Agate Ware" veya sıkıştırılmış harmanlanmış anlamına gelen "Wedging" olarak da tanımlanmaktadır. (Resim 3), (Resim 4).

Mermer tekniğine çok yakın olan ve daha çok ağaç işçiliğinde kullanılan Lamine (İng. Laminated) veya Marketöri (Marqueterie) gibi tekniklere benzetildiğinden günümüzde daha çok Lamination veya Marquetry olarak adlandırılan bir teknik de, kakma ya da gömme olarak da adlandırılan Mozaik tekniğidir.

Mozaik tekniği, renkli çamur bünyelerinden oluşturulan ince plakaların kontrollü olarak belli bir desen dahilinde dizilmesi ve hazırlanmış başka bir plaka üzerine gömülmesi veya yanyana dizilerek, aralarına ince sulandırılmış bir çamur sürülerek birleştirilmesi ile oluşur. Layering, Millefiore veya Japonca adı ile Neriage olarak isimlendirilen bu teknik bazı kaynaklarda, yine mermer tekniğinde ele alınan Agate Ware olarak da tanımlanmaktadır. Ancak desenlerin son derece kontrollü oluşması ile mermer tekniğinden ayrılır (Resim 5). Diğer renkli çamur tekniklerine göre çok daha titiz ve sistimli bir oluşturma süreci gerektiren Millefiore tekniği adını da aldığı bir cam yapım tekniğinden seramiğe aktarılmıştır. M.Ö. 3. ve 4. yüzyıllarda İskenderiye'de cam sanatında ilk Millefiore örneklerine rastlanmaktadır.

Günümüzde bu teknik, literatürde genellikle Japonca adı olan Neriage ola-

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 11,
Thomas Hoadley,
Mozaik tekniği form
(Waller, 1998, s. 72)

Resim 12,
Curtiz Benzle,
Mozaik tekniği form
(Waller, 1998, s. 87)

Resim 13,
Judith De uries Mozaik
tekniği form
(Waller, 1998, s. 84)

arak adlandırılmaktadır. "Neriage Japonya'da kullanılan bir deko-
rasyon şeklidir" (Fournier, 1977: 192). Çin ve Japon sanatında
özellikle çay seramonisinde kullanılan kaplarda ustaca örnekle-
rine rastlanmaktadır.

"Neriage son derece başarılı dekoratif etkiler sağladığı için batı-
da hayli popülerleşmiştir" (Fournier, 1977: 192). Pek çok kültür-
de rastlanan, daha çok astarla uygulanan bir teknik de dilimiz-
de Ebru tekniği olarak adlandırılan Feather Combing tekniğidir.
"Tao'cu çömlükçiler sürekli akan enerjileri ile, sürekli değişen
evreni hatırlattığı için, Ebru tekniğini bolca kullanmışlardır" (Pol-
lex, 1981: 60). Bu teknik 18. ve 19. yüzyıllarda İngiltere ve Ame-
rika'da da oldukça popüler olmuştur.

Ticari amaçla üretilen seramikler arasında, renklendirilmiş sera-
mik bünyelerin kullanımına 1700'lerden sonra İngiltere'de rast-
lamaktayız.

"Mısır Siyahı" (Egyptian Black) adı verilen, kırmızı seramik ça-
muruna mangan oksit ve demir oksit ilavesi ile, siyah mat görü-
nümlü bir etki veren seramik türü de, üretim kolaylığı ve mali-
yetinin düşük olması nedeni ile 18. yüzyıl ortalarında oldukça
popüler olmuştur. Bugün hala Wedgwood tarafından Bazalt
(Basalt) adı altında üretilmektedir (Resim 6).

1760 yılında Josiah Wedgwood, siyah seramiklerin rengini ve
yapısını olgunlaştırmak için deneyler yapmıştır. 1769 yılında,
Wedgwood Bentleys Firmasının Etruria Fabrikasının açılış yıl
dönümü nedeniyle vazolar üretilmiş, 1773 yılında standart siyah
bünyeli, dekorlu ürünler katalogu Wedgwood tarafından oluşturu-
lmıştır. "Bazalt Seramikleri, asit ve kırılmaya dayanıklı ürün-
ler olarak geliştirilmiştir" (Godden, 1980: xix).

1770 başında, standart siyah bazalittan sonra iri taneli stoneware
bir bünye olan mat beyaz, yüzeyi parlatılan yeni bir bünye oluş-

Resim 14,
Felicity Aylieff
Mozaik tekniği form.
(Waller, 1998, s. 119)

Resim 15,
Patricia Mary Tribble,
Renkli porselen, balkabağı
form. (Waller, 1998, s. 152)

Resim 16,
Linda Warick,
Renkli porselen, kuşlar,
(Waller, 1998, s. 125)

Resim 17,
Emma Vaughan,
Form
(Waller, 1998, s. 148)

Resim 18,
Claudi Casanovas,
Form
(Waller, 1998, s. 154)

turulmuştur. Wedgwood uzun süre bu bünye üzerinde çalışmalarını sürdürmüştü ve 1775 Ocak ayında renkli yeni bir bünye geliştirilmiştir. Jasperware adı verilen bu bünyenin reçetesinde %10 filint, %59 baryum sülfat, %29 kil, %2 baryum karbonat bulunmaktadır ve farklı metal oksitler kullanılarak renklendirilmiştir (Resim 7).

1785-1858 yıllarında Jasperware yoğun olarak üretildi. 1858 yılına kadar reçetesi geliştirilen bu bünye gizli tutulmaya çalışılsa da, rakip çömlekçiler benzer bünyeler geliştirdiler. Bugün hala popüler olarak üretilmektedir (Godden, 1980: xx).

18. yüzyılın ikinci yarısında Wedgwood tarafından üretilen yeni bir reçete de Bambu seramikleri (Cane and Bamboo Wares) adı verilen, ten renginde, sırsız seramiklerdir. Üretilen seramikler bambu formunda olduğundan bu isim verilmiştir. "Bazı otoritelerden bambu seramiklerinin üretiminin 1770 yılında başladığını öğrensek de günümüze gelen örneklerinin çoğunun 1785-1810 tarihlerine ait olduğunu ve 1783 yılında üretilen bambu seramiklerinde Wedgwood amblemi bulunduğunu görmekteyiz" (Godden, 1980: xxı).

Seramik zamanla işleve dayalı ürünler olmaktan çıkıp plastik sanatlar içinde yerini almış, seramik malzeme ile ürün veren birçok sanatçı özellikle 1960 sonrası tekniğin ilerlemesiyle yeni deneylere sürüklenmiştir. Kişisel deneyimlerle, yeni sürprizli sonuçlar elde edilmiş, pek çok seramik sanatçısı renklendirilmiş seramik çamurlarının büyümesine kapılmıştır.

1970'lerin sonunda "Studio Porcelain" adlı ilk kitabını yazan Peter Lane renkli çamur bünyeleri ile çalışan sanatçıları araştırmıştır. Peter Lane'in araştırmalarına göre; Kanada'da Robin Hopper ve İngiltere'de Gary Warnell renkli seramik ile yeni dekoratif seçenekleri ilk keşfeden sanatçılardır. "Ve Dorothy Feibleman mozaik tekniğini 'Marquetry' adı ile söylemeyi tercih eden, aynı zamanda da bu tekniği ele alan hemen hemen ilk kişidir" (Lane, 1995: 34) (Resim 8).

Bütün sanat dalları arasında belki de en çok seramik sanatında, malzeme ve teknik kişisel üslup oluşturmaya yönelik arayışlarda kullanılmaya olanak vermektedir. Renkli çamur tekniği de yeni anlatımlara en fazla şans tanıyan ele alışlardan biridir. Örneğin Galler'den David Hewitt, İsviçre'den Hanna Schneider, Tornada mermer tekniği ile, (Resim 9, 10) Amerika'dan Thomas Hoadley, Curtis Benzle, Hollanda'dan Judith De Vries, Mozaik tekniği ile ustalaşmış renkli çamur tekniğinin en doygun örnekleri olarak değer-

lendirilebilecek çalışmalar ıreterek ne ıkımlılardır (Resim 11, 12, 13).

Renkli amurun kullanımı seramik formlarda da oldukça yaygındır. İngiltere'den Felicity Aylieff, Patricia Mary Tribble, Linda Warrick, Galler'den Emma Vaughan, İspanya'dan Claudi Casanovas gibi sanatçılar, renkli çamurun tercih eden sanatçıların sadece birkaçıdır ve her geçen gün renkli çamurun büyüsüne kapılan sanatçıların sayısı hızla artmaktadır (Resim 14, 15, 16, 17, 18).

Kaynakça

- AYTA, Tülin, Toprak Sanatında Dekoratif Uygulama Yöntemleri, İstanbul,1976.
- ÇOBANLI, Zehra, Seramik Astarları, Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 1996.
- DARGA, A.Mubibbe, Hitit Sanatı, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları; 56, İstanbul, 1992.
- FOURNIER, Robert, Illustrated Dictionary of Pracial Pottery A-C Black (Publishers) Limited, London, 1992.
- GORDEN, A. Geofrey, Brisith Pottery and Porcelain, Barrie-Jenkins, Ltd., London, 1980.
- HARVEY, David, İmaginative Pottery, A&C Blok Publishers Ltd, London, 1983.
- LANE, Peter, Colour and Porcelain, Ceramic Review 152, London, 1995.
- NELSON, Glenn C., Ceramics A Potter's Hand Book, Halt, Rinehart and Winston, London, 1984.
- POLLEX, John, Slipware, Pitman Publishing Limited, London, 1979.
- SIMPSON, Peny, Sodeoka Kanji, The Japanese Pottery Hand Book, Kodansha International, Tokyo, 1979.
- WALLER, Jane, Colour in Clay, D&N Publishing Berkshire, 1998.